

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Hz. Hasan ve Hüseyin'in Yürek Yakan Hikâyesi'nin Çevriyazısı ve Tahlili

Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL* & Semih ATLI**

Özet

Bu çalışmada "Açık Erişim Veritabanları'ndan Hathi Trust Digital Library"de kayıtlı bulunan ve yazarı bilinmeyen Kıssa-i Ciger-sûz-ı Hz. Hasan ve Hüseyin (Hz. Hasan ve Hüseyin'in Yürek Yakan Hikâyesi) adlı hikâyenin çevriyazısı ve tahlili yapılmıştır. Giriş bölümünde genel anlamda hikâye ve klâsik Türk hikâyeciliği hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde hikâyenin çevriyazılı metni, ikinci bölümde hikâyenin özeti verilmiştir. Üçüncü bölümde materyal öğeleri kapsamında hikâyenin muhteva unsurları, dördüncü bölümde de estetik öğeler kapsamında hikâyenin dil ve üslup yönünden dikkat çeken unsurları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hz. Hasan ve Hüseyin, hikâye, çevriyazı, tahlil.

Transcription and Analysis of Agonizing Story of Hz. Hasan and Hüseyin

Abstract

In this work, transcription and analysis of anonymous story called Kıssa-i Ciger-sûz-ı Hz. Hasan ve Hüseyin (Agonizing Story of Hz. Hasan and Hüseyin) which is registered in "Hathi Trust Digital Library", one of Open Access Database is made. In the introduction part, general information about story and Classical Turkish narrative is given. In first part the transcription text and in the second part summary of the story is given. In the third part, setting and characters in terms of content elements; In the third part content elements of the story withing context of materials elements and in the fourth part striking sides of story in terms of language and genre within the context of aesthetical elements are studied.

Key Words: Hz. Hasan ve Hüseyin, story, transcription, analysis.

GİRİŞ

Arapça bir kelime olan hikâye sözlüklerde "1. Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması 2. Gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü 3. Aslı olamayan söz, olay"¹; "Hayâlde tasarlanan meraklı birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak birkaç sayfa tutan yazı"²; "1. Olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma 2. Bu şekilde anlatılan olay, mesel, kıssa 3. Anlatma, nakletme"³ şeklinde tanımlanır.

Klâsik Türk edebiyatında da hikâye, en geniş ifadesiyle "bir olayın anlatımı" şeklinde düşünülmüş, manzum ya da mensur bir olayı anlatan tarih, masal, efsane, latife, destan, menkıbe vs. gibi tahkiye esasına dayanan bütün eserler, hikâye olarak adlandırılmıştır. Hikâyelerin en büyük gayesi okuyucuya belli konularda bilgi vermek;

* İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

** Yüksek lisans öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ *Türkçe Sözlük*, Hikâye maddesi, TDK Yay., Ankara, 1974, s. 645.

² *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*, Hikâye maddesi, TDK Yay., İstanbul, 1948, s. 53.

³ Doğan, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Hikâye maddesi, Rehber Yay., 8. bs., Ankara, 1990, s. 476 .

onları, dinî ve ahlakî yönden eğiterek olgun birer insan olmalarını sağlamaktır. Hikâyeler, kıssadan hisse çıkartılacak tarzda kaleme alınmıştır. Her hikâyeden okuyanın mutlaka bir hisse çıkarması hedeflenmiş, bazı hikâyelerde başta veya sonda yazar tarafından bu hisse/mesaj açıkça verilmiştir (Kavruk 1998: 7-8). Klasik edebiyatta hikâyelerde değişik konular işlenmiştir. Din, tasavvuf, ahlâk, aşk ve kahramanlık üzerinde en fazla durulan konulardır (Mazıoğlu 1985: 20).

Geleneksel tahkiyeli eserlerde gerçeklik duygusunun zayıf kaldığı, yaşanan hayatın başarılı yansıtılmadığı, kahramanların psikolojik dünyalarının derinlemesine tahlil edilmediği, zaman ve mekân unsurunun soyut bırakıldığı; mekânın sembolik yapı içinde ve genellikle sadece isim olarak geçtiği, mekâna ait unsurların ayrıntılarıyla aksettirilmemesi, tasvirlerin dekoratif bir unsur olmaktan öteye geçemediği, genelde belirli tipler çerçevesinde iyilerle kötülerin mücadelesine yer verildiği görülür (Gariper 2005: 57). Bu tür hikâyelerde olağanüstü masal unsurlarına rastlanır. Olaylar olağanüstü yerlerde, olağanüstü şahıslar çevresinde geçebilir. Bu arada yersiz tesadüflere de rastlanır. Bununla birlikte dil ve ifade bakımından bu hikâyeler, genelde sade bir dille ve halkın anlayabileceği bir tarzda kaleme alınmış, süslü nesir pek fazla kullanılmamıştır; fakat itibar gören, bir sanat eseri olarak kabul edilen, asıl hikâyeler de süslü nesirle yazılmış hikâyelerdir (Kavruk 1998: 9).

Bu çalışmada "Açık Erişim Veritabanları'ndan Hathi Trust Digital Library"de kayıtlı bulunan ve kim tarafından yazıldığı bilinmeyen Kıssa-i Ciger-sûz-ı Hz. Hasan ve Hüseyin adlı hikâyenin önce çeviri yazılı metni (transkripsiyonlu metin), daha sonra özeti verilmiştir. Hikâyenin tahlilinde materyal öğeleri kapsamında muhteva unsurları, estetik öğeler kapsamında dil ve üslup incelemesi yapılmıştır (Akbaýır 2007: 314).

I. KİŞŞA-İ CİGER-SÜZ-İ HAZRET-İ HASAN Ü HÜSEYN (ÇEVİRİYAZILI METİN)

Hzret-i Hasan ve Hüseyin Efendilerimiz mektebe devâm ettikleri eşnâda bir gün mektebden gâyet melûl u gâmnâk ve gözlerinden eşk-rizân olarak 'avdet buyurdılar. Ciger-pârelerinüñ bu hâl ile mektebden rücu' unı görünce ol duhter-i pâk-âhter-i Hzret-i Peygamber ve bânü-yı harem-serây-ı Hz ret-i Haydar baş açık ü yalın ayak koşup "Ey bâ' iş-ı mübâhât-ı hânedân-ı mefhar-ı kâ'inât ve 'y ser-tâc-ı ümmet-i İslâmiyye-i 'âliyyetü'd-derecât olan ciger-pârelerüm nedür bu gözleriñüzden ağan hasret ü nedâmet? Bugün halk-ı 'âlemiñ sürür u şâdî günidür âşâr-ı inbisât u mesarr sizde niçün mübeddel-i aHzân u ekdârdur? Gözüm Hasan'um cânım Hüseyin'üm beni ma'la'-ı aHzâl-i pür-melâliñüz ve vâkıf-ı esbâb-ı endüh u kiniñüz idüñ." diyerek müşârün-ileyhümânüñ yüzlerinden öpüp ve gözlerinden ağan yaşları silmege ve şâne-i müşfikât-ı nişâne-i dest-i nevâziş ü maHabbetle başlarıñuñ saçlarını tarayarak düzeltmege başlayınca ol çerâgân-ı çeşm-i Zehrâ ve nür-ı dide-i Hzret-i 'Aliyyü'l-MurtaZâ hâzerâtı 'arz u beyân-ı aHzvâle başlayup "Biz seb't-i Peygamber-i Hudâ ve lenger-i keşti-i necât ve sâdât-ı 'umüm-ı kâ'inât olmuş ve büzürgân-ı erbâb-ı 'atâ vü cüd-ı sultân-ı memâlik-i vücüd bulunmuş iken niçün herkes şafâ vü tarabda olsun da biz gözlerimizden kan akıdalum? Lâyık mıdır ki herkese karşı biz mahrûm u maHcüb kâlalum? Mektebde mu'allim için eHzâl-i 'ıydiye getürdiler ve bu cihetle şân kazanup başlarını semâya yitürdiler. Biz anlar içinde melûl u maHzûn kaldık ve garik-i 'ırk-ı hiçâb u hacâlet olduk." didiler. Ol bânü-yı hânedân-ı 'ıffet ve hâtün-ı harem-serây-ı 'işmet bunlarıñ bu derd ü elemiñi işidince fevke'l-gâye gâmnâk ve te'essüf ü te'sîrinden bî-mecâl olup "Ey ârâm-ı dil ü enîs-i cânım olan iki nev-civânım ben tâ rüz-ı ezelden cân u dilden geçdüm. Bu şebâtsuz dünyâdan zer ü mâl ve zîynet için gâm yemek ve guşşa çekmek benim için âşâr-ı belâhetden ma'dûd ve binaen-'aleyh şimdi o gibi şeyler mefkûd u nâ-mevcûddur. Hüsvrev-i kişver-i 'atâ ve sultân-ı serîr-i lâ-fetâ olan peder-i 'âlî-gevheriñüz câmi'de olmak gerekdür. Kuzularum gidüñ, aña ifâde-i hâl u merâm idüñ. Derdüñüze elbette bir çâre bulur ve fiqdâni hâceñüz nezdinde bâ' iş-i maHcübîyetiñüz olan esbâbuñ istihsâline her hâlde muKtedir olur." diyerek bunları câmi'de Hzret-i 'Alî'nüñ (kerrema'l-lâhu vechehu) nezdine gönderdi.

Bunlar ol vechile gidelüm pederimizden biraz sîm ü zer aHz u istihsâl idelüm de h'âcemize götürelüm diyerek evden çıkup yola revân oldılar ve câmi'e gelüp peder-i 'âlîlerini bularak mâcerâyı aña daHı ifâde ve hikâye itdiler ise de Hzret-i 'Alî keyfiyyet-i aHzvâlden haberdâr olunca hâli tebeddül idüp ve beñzi pür-hün ve herkesüñ bayram itdiği gün nazarında mâtem gün olduğu gibi ol aHzterân-ı burc-ı sa'âdet ve zîyâ-bahşâ-yı âfâk-ı felâh u maHzariyyet olan Hzret-i Hasan ve Hzret-i Hüseyin daHı pederleriñüñ tebeddül-i hâlinden maKşaduñ dem-i huşûline istidlâl ile tekrâr mağmûm u nâlân oldılar. Bunuñ üzerine ol şîr-i Hudâ emîr-i Haydar ya'nî fâtiH-ı bâb-ı şehri Hayber feth-i dehân-ı kerâmet beyân idüp "Ey benim iki nâzeninüm vey meh-i tal'at u Müşteri-cebinüm

bu anda sîm ü zere müte'allik bende hiçbir şey yokdur, faqat Ganber, Zülfiķār ve Düldül hāzırdur. Bunlaruñ hepsini aluñ ve götürüp h'âceñüze ikrām u ihdā idüñ." dir ise de müşārün ileyhümā hāzerātu pederlerine hitāben "Ey veliyy-i dāver gerçi biz hadd-i zātında bende-i kemīnüz ve emr ü fermān-ber-i 'abd-i kemterüz lākin bu bābda infāz-ı emriñüzde bizi ma'zūr tutuñ. Herkes, mu'allime zer ü sîm virmiş iken biz naşıl Düldül ü Zülfiķār ü Ganber'i virelüm, faqr u fākamuzı hālka da mı bildirelüm?" didiler. Hāzret-i 'Alī vaķtā ki sıbteyn-i sa'ideyn-i müşārün ileyhümādan bu cevābı işidince bunlara ey sermāye-i 'ömrüm ve enīs-i cānım bu mācerāyı gidüñ ol mahrem-i kūy-ı kibriyā ve sultān-ı serīr-i mā-sivā ya'nī cedd-i vālāñuz Hāzret-i Muştafā'ya bildirüñ. O, menşe'-i feyz -i ins ü cān ve pīrāye-i bezm-i kūn fekāndur. Elbette bu müşkili hāl ü tesviye ider didi ve bunlar dağı bu vechile pederlerinden aldıkları emr üzerine gelüp dāhil-i harem-serāy-ı Hāzret-i Peygamber olarak mücib-i ğam u melāl olan aḥvālī naql u hikāye eylediler.

Server-i kā'ināt-ı 'ālem ve gevher-i pāk-nesl-i ādemüñ sîm ü zerden münfa'il olması ve bu cihetle nezd-i vālālarında o çirkāb-ı dünyānuñ bulunması sebebiyle o dağı bu haberden efsürde-dil olarak müşārün ileyhümāya "Ey şehzādeler bilmiş olñuz ki el-ān dünyā mālından olarak bir esbden başka hiçbir şey'e mālīk degilüm. Münāsib olan odur ki bunı götürüp mu'allime ihdā ve bundan başka kendüsine ilerüde daha çok hediye ve bahşış irsālinde ihmāl itmeyeceğimi de ifāde idesiñüz." diyü esbi h'ācelerine götürmelerini teklif ü ikdām buyurdılar ise de müşārün ileyhümā maṭlūbları olan naqd-i aķçenüñ burada dağı 'adem-i vücūd u huşulünden nāşī müte'essir ü müte'essif olarak yine ağlayup ikisi birden gözlerinden yāķūt u mercān saçmağa ve "Ey ḥabīb-i Raḥmān u şāhibü'l-kerem ve'l-iḥsān bu ğam bizi dil-fiġār ider ve lāle gibi dāġlar eyler. Ebnā-yı 'Arab mu'allime sîm ü zer virmekdedür, biz esbi naşıl götürüp virelüm, iflāsımızı hālka ifşā ve sırrımızı yār u aġyāra naşıl izhār idelüm? Sen rāzı mısūñ ki bu mādde bize sebep-i ḥacālet ola ve ile'l-ebed lisānlarda hikāyet olarak ḥaķķında bādī-i ḥaķāret ü mezellet ola?" diyü feryād u fiġān iderek muḥibb-i ḥānedān yüreklerinde şerḥa vü yaralar açmağa başladılar. Meger bunların böyle nāle ve fiġānından seyyidü'l-sādād muṭṭaribü'l-aḥvāl olarak cigerden bir āh çeküp dergāh-ı İllāhī'ye teveccühle 'arż -ı ḥācāt eylemişidi. Bunlar bu hālde olsunlar nāġāh Cibril-i sürüş-ı 'ālem-i ğayb min-ṭarafı'llāh me'mūr olarak elinde iki dāne dürr-i şehvār oldığı hālde nāzil olup ḥuzūr-ı Peyġamberi'ye bi'd-duḥūl elindeki emānetleri taķdīm ve bu cevherlerüñ birini Hāzret-i Ḥasan'a ve digerini Hāzret-i Ḥüseyn'e a'tā vü taķsīm buyurmalarını ifāde vü ta'lim ile çıkup gitti. Hāzret-i Muḥammed 'aleyhi's-salātu ve's-selām Efendimüz zıkr olunan cevherleri eline alup Cebrā'il 'aleyhi's-selām ifādesi vechile birini birine ve digerini dağı öbürine a'tā vü teslim itdükden soñra Hāzret-i Ḥasan ve Hāzret-i Ḥüseyn Efendilerimiz mezkūr cevherleri alarak ve şād u ḥandān olarak mu'allimlerine virmek üzere mektebe toġrı yola revān oldılar. Yolda giderken Hāzret-i Ḥasan, Hāzret-i Ḥüseyn'e "Ey birāder mektebde çocuklar mu'allime altın ve gümüş olarak aķçe virdi, şimdi biz cevher virür isek herkes bize ne dir? Münāsib olan odur ki bunları şatalum, naqd-i aķçeye tebdil idelüm ve mu'allime biz de aķçe virmiş olalum." Hāzret-i Ḥüseyn dağı bu re'yi tensib idüp ikisi birden müttefiķen cevherlere müşterī bulmak için pāzāra gelüp cevherleri ötekine berikine göstermekte olsunlar.

"Şem'ün" nāmında bir Yahūdī oralarda tolaşmaķda iken bunlara tesādüf eyledi ve ellerindeki cevherleri görünce mel'ünüñ 'aķlı başından fırlayup ve deryā-yı 'adāveti cüş u ḥurūşa gelüp mekr ü ḥile taġarcıķlarını meydāna dökerek cevherleri ber-taķrīb bunlaruñ elinden almak murād eyledi. Müşārün ileyhümā bu hāl üzere cevhere müşterī aramak ve diger ṭarafdan Şem'ün Yahūdī ise arķaları sıra tolaşup ḥile vü desise düşünmekte olsunlar. Rāvī şöyle rivāyet itmişdür ki ulu ḳatda maġrib ṭarafında "Tāl" nāmında bir mel'ün var idi ki bu mel'ünüñ ma'būdī şanem olup ḥayālī fāsīd ve Allāh ve Resūl'e ḥāsīd ḳaviyyü'l-bünyād ḳuvve-i 'askeriye ve mālīyesi bī-hadd u ta'dād el-hāşıl bed-meniş ve kāfir-reviş bir murdār-ı şāhib-'inād idi. Mel'ün-ı mezbūr her ne vaķt Hāzret-i 'Alī'nüñ şān u şöret-ġir-i Ḥaydarānesini işidir ise ġaḳab u ḥiddetinden kendi kendisini maḥv u telef etmek derecesine gelür ve bu vechile olan ġaḳab u ġilzetine sebep ise ġüyā Hāzret-i 'Alī olmasa idi ben Hāzret-i Muḥammed 'aleyhi's-selāmı şimdiye ḳadar ḳatlı ider ve nām u nişānını bırakmaz ve Medīne'yi zābt u teşḫir iderdüm, zu'munda bulunması olduğundan müşārün ileyh hāzretlerine cān u dilden buġz u 'adāvet eyler idi. Bir gün yine mel'ün-ı merķūmuñ Medīne-i münevvere ḥāṭır-ı fātrına gelüp sinesindendeki kīn ü 'adāveti cüş eyleyerek feryād u fiġāna başlar ve zu'm-ı fāsīdince Medīne-i münevvereyi zābt eylemek ve Cenāb-ı Seyyidü'l-enāmı ḳatlı etmek üzere levāzım-ı seferiyye vü ḥarbiyye tedārik ve ardınca ḥaylī secī' ü dilāver 'askerden mürekkeb bir ordu tertib ü tañzīm itdirüp Medīne-i münevvereye müteveccihen yola revān bir ḥaylī zamān ḳat' -ı mesāfe itdükden soñra nihāyet Medīne'ye yaķın bir fereḥ-nāķ maḥalle vāşıl olarak orada ḥayme-nişin-i fazāhat u mel'anet olur.

Bunların oraya gelişini gören ‘urbân et ve ekmek ve bu gibi sâ’ir levâzımât getirüp kendülere bey‘ ü fūrūht iderler ve aççe alup savışup giderler idi. Mel‘ün-ı merķūm orada iķāmet itdiği eşnâda desise vü hilesinden maḥşūn-ı fuķarāya in‘ām u iḥsân idüp birçok açlar ıoyurdu ve nice âdemlere elbise eksâ itdirüp nice altunlar telef itdirmişidi ki herkesün ‘aķlı bunun şarf u ḥarc itdiği altunlardan ıolayı ḥayretde ıalınmışidi. Ḥāşılı bunlar ordugāhda birkaç gün rāḥat itdükdün soḥra Medīne‘ye i‘lān-ı ḥarb idüp muḥārebe vü muķateleye mübāşeret idecekleri eşnâda Medīne‘den nāgāḥ bir ‘acūze-i mel‘anet-pīşe ııkāgelüp ordugāha vāşıl olduķda idilmedük şeytanat u desise ve yapılmaduķ mekr ü hīleler ile ordu ahālisinün zihnine intikāl ve her birinün bir güne ‘aķlı u fikrini alaraķ teveccūhlerini istiḥşāl itdükdün soḥra ordu ahālisine ḥitāben bülend-āvāz ile “Ey ahālī-i ordu, şaşaram sizün emrine mütebā‘id itmek istediğünüz Ṭāl‘uñ ‘aķlına. Eger anuñ maķşadı Medīne‘yi muḥārebe ile zabt u teşḥir ise bu bir ḥaylı bāḥıl ve fikr-i ‘āḥıldur. Medīne‘de bir Ḥaydar vardur ki ān-ı vāḥidde ḥarāb ve degül Ṭāl, anuñ gibi hezār biñlerinün cigerlerin kebāb ider. Fikr-i ķāşırānemce bu da‘vā-yı bī-neticeden ferāğat itmeli ve bu maķşaduñ ḥuşūlune diger bir çāre taḥarrī vü tefahḥuş eylemeli. İşte ben hīle vü mekrde muḥlaķu‘l-‘inān ve icrā-yı mel‘anet ü şeytanatda müşārün bi‘l-benānum ve bābda çāre budur ki mekr ü efsūn ile şehzādeleri piyāde olaraķ ḥāric-i şehre getürmeli ve bunları ıatlı idüp hem bu cihetle aḥz-ı intikām itdükdün başķa Ḥazret-i ‘Alī‘nün bu ḥaber gūşına vāşıl olunca kuvvet ü ķudretten dūşüp muķābeleden ‘āciz ıalacağından ḥücūm idüp Medīne‘yi daḥı zabt u teşḥir itmeli.” dir. Ordu ahālisi ‘acūzenün bu kelāmını taḥsīn ü taşvīb iderek keyfiyyeti Ṭāl‘a iḥbār iderler ve o daḥı ‘acūzeyi ḥużūrına celb ü da‘vetle andan isti‘āne vü istimdād ve kendüsine bir ḥaylı daḥı rüşvet olaraķ altun virdükdün başķa bu maķşaduñ ḥuşūlünden soḥra daḥı pek ıok şeyler a‘ṫā ideceğine te‘mīn ile merķūmeyı Medīne‘ye irsāl u ib‘ād eyler.

Ol ḥabīşe-fiḫrat ya‘ni mel‘üne-i bī-dīn ü bī-mürüvvet, altunları alup şehre ‘avdet ve ıarşū vü pāzārı geşt ü gūzār idüp şeh-zādeleri tefḫīş ü taḥarriye mübāşeret eyleyüp bu niyet-i ḥabīşe ile gezer iken nāgāḥ bir dükkāna gelüp gördü ki orada Ḥazret-i Hüseyin ve Ḥazret-i Ḥasan tevaķķuf itmişler ve her biri ellerinde mişl ü nazīri görülmemiş birer gevher ıutmuşlaridi. Mel‘üne bunları görüncü “Oḥ, hele maķşadıma yetdim ve kām-ı dili işte şimdi ḥāşıl itdim. Bunları Ṭāl‘a teslim ider isem ne ķadar mallara nā‘il olacağım ḥālbuki bunlar ıatlı olduğundan soḥra ellerindeki gevherler de benim olacak.” diyerek fevkal‘āde memnūn u maḥzūz olur ve bu maķşaduñ ḥuşūlune çāre dūşünür idi. ‘Acūze bu ḥālede iken ānifü‘l-beyān Şem‘ün‘ı orada gördü ve keyfiyet-i merķūm Şem‘ün‘a daḥı beyān ile “İkimiz birlikde bu maḫlabı ḥuşūle getirelüm.” diyerek anı daḥı iğfāl itmek istediye de Şem‘ün buña cesāret idemeyüp ‘acūzeye “Beni bu bābda ma‘zūr ıut, ben ne bunların cevherlerini isterüm ve ne de bunları senün didiğün gibi vartā-i helāke dūşürmek esbābına teşebbūş eylerüm, var ne ḥālün var ise gör.” diyüp girü çekildi. ‘Acūze Şem‘ün‘uñ girü çekildiğünü görüncü Ḥasan ve Hüseyin Efendilerimizün yanına taķarrub idüp birıaķım iltifātāt u nevāzişāt-ı dil-firībāne vü kezzābāne ile bunların zihnine intikāl idüp Ḥazret-i Ḥasan‘a “Gözümün nūrı Ḥasan bilür misün bu gevherlerün bahāsını bunların burada kimse kıymetini bilemez ve bahāsını daḥı viremez. Ma‘lūmuñ olsun ki buraya ḥaşmet ü ķudret şāḥibi bir sultān gelmiş ve ḥāric-i şehre şimdi ḥayme-nişin-i ‘azāmet olmaķda bulunmuşdur. İşte bu gevherleri ancaķ o sultānuñ ḥaremi alabilür ve kıymet-i bahālarını daḥı yine anlar bilebilür herḥālede. Münāsib olan bunları anuñ nezdine götürmeli ve deger bahāsıyla şatup şavışırmeli. Ben şimdi oraya gidiyorum, geliñüz sizi de oraya götüreyüm ve bunları şatup parasını alaraķ size teslim ideyüm.” diyüp bunları arķasına dūşürerek alup götürür.

Mel‘üne, bunları bu vechle iğfāl ve maķşad-ı mel‘anetünü işte bu yolda istiḥşāl ile müşārün ileyhümāyı tağlardan aşaraķ ve deşt ü beyābāna indirüp yollar şapıtarāķ nihāyetü‘l-emr bir maḥalle işāl ve bunları aç ve şusuz bıraķup keyfiyyeti Ṭāl‘a iḥbār için kendüsü oradan sevinerek meşy ü ḥareketinde isti‘cāl ve āḥirü‘l-emr gelüp ḥużūr-ı Ṭāl‘a bi‘d-duḥūl “İşte getürdüm anları bundan böylesi size ‘ā‘id ü rāci‘dür, benüm vazifem buraya ķadar idi icrāda ḥuşūr itmedüm.” diyerek ḥużūr-ı Ṭāl‘da ‘arz -ı ḥulūş u şadāķat idüp gūya nāmūsını ikmāl eyler ve Ṭāl daḥı bunun bu ḥıdmetine muķābil ‘aṫā-yı hediye vü baḫşış ile bunun ḥāḫır-ı fātırını nevāziş idüp kendüsünü şehre gönderdikden soḥra Ḥazret-i Ḥasan ve Ḥazret-i Hüseyin Efendilerimizün ḥużūra getürilmesini emr eyledi. Müşārün ileyhümānuñ ıollarını arķalarından bağlayaraķ ḥużūr-ı Ṭāl‘a getürdi. Vaktā ki Ṭāl-ı mel‘ün bunların yüzünden aķan envār-ı İläḥiyye‘yi müşāhede idince eskisinden ziyāde ḥiddet ü gāzab ve müşārün ileyhümā ḥaķķında izḥār-ı buğz u ‘adāvet idüp bir sārībāna “Al bunları götür ve bir devenün üzerine odun yüki yükle ve bunları daḥı yükün üzerine taḥmīl idüp her ān bir bahāne ile tāziyāneyi bunların ser ü dūşundan dūr u noķşan eyleme ve her bir beldeye bir mīl mesāfe ıalınca bunları indirüp ol ķadar mesāfeyi piyāde yürüdüp ıoşdıрмаķda ve ekmek virmeyüp aç bıraķmaķda ve şü virmeyüp cigerlerini yaķ da göreyim seni, zerre ķadar noķsān-ı ḥareket itme.” diyüp müşārün ileyhümāyı serbāna teslim ve ḥaķklarında olınacaķ mu‘āmelāt-ı ğaddārāneyi serbāna tefḫim-i ta‘līm itdükdün soḥra gerçi ‘Alī‘yi ıatlı ve Medīne‘yi zabt idemedükse de ‘Alī‘nün iki oğlını dām-ı

esārete giriftār eyledük. İmdi bu kerelik bu kadarla ahz-ı intikām itmiş olmağile iftiḥār ve kendimizi baḥtiyār ‘add idelüm. İddi‘ ā-yı şecā‘at u merdāne key iden ‘Alī eger bu da‘vāda şābit-ka-dem ise işte bizi ta‘kīb itsün ve kayd-ı esāretimüze düşen oğullarını zürbāsıyla taḥliş eylesün, gibi faḥūrāne birtakım hezeyāndan sonra kūs-ı rihleti urdırarak oradan Ṭāl-ı mel‘ünun ta‘rif vechile ma‘şümān-ı müşārün ileyhümānuñ ikisini bir deveye bindirüp devenüñ yularını eline alarak kaṭ‘-ı mesāfe eylediler.

Bu eşnāda Ḥasan ve Ḥüseyn Efendilerimiz bir taraftan peder ü māderlerinüñ ḥasret ü müfāraḳatına tayanamadıkları cihetle nālān u giryān eylediler, faḳat sārban mü‘min ve Şāliḥ nāmında bir ādem olup her naşılsa ordu derūnunda bulunmuş ve mü‘min olduğunu hiç bir kimseye daḥı ifşā vü izḥār itmemiş idi. İş bunun için sārban Ṭāl’uñ kendüsine ta‘rif ü ta‘līm itdiği vechile müşārün ileyhümā ḥaḳlarında mu‘amelede bulunmayup Ṭāl’dan aldığı ta‘līmātuñ ḥilāfına ḥareket ider ve gitdikleri yerde ara şıra bunlara şu virür ve bulunan me‘kūlatdan yidirür ve kendüleri ile hem-derd olup gāḥi āḥ u feryād u gāḥi yollarında fedā-yı cān itmege ḥāzır bulunduğunu ifade vü beyān iderek ‘arz -ı ḥulūs u ‘aṭā-yı teselliyet eyler idi. Meger bunların bu ḥālını girüden bir bī-dīn ü la‘īn gözler imiş bu la‘īn, hemān gelüp keyfiyeti mine‘l-evvel ile‘l-āḥire Ṭāl’a ḥaber virmekle Ṭāl bu haberden pür-gāzab olup şiddet ü ḥiddetle sārbanuñ yanına gelerek sārbanā “Ey bünyādı pelid ü ismi Şāliḥ fāş oldu ki sen Muḥammedisün ve dīn-perver-i Aḥmedisün ‘acāba dīn-i Muḥammediden ne ümīd idersün ve ma‘būdum olan şaneme ‘ibādetden niçün iḥtirāz eylesün? Şübhe etme ki seni ḳatlı u telef itmekle aşla günāḥkār olmam. İşte şimdi seni ḳatlı ideyüm de baḳayum dīn-i Muḥammed saña nasıl imdād idebiliyor?” dir. Şāliḥ daḥı Ṭāl’uñ bu kelāmına ḳarşu “Ey la‘īn-i bed-ḥūy ve‘y kāfir-i cefā-cūy senüñ kendülerine eziyyet ü cefā itmek istediğün bu iki nāz-perver sıbteyn-i Resül-i kibriyādur evlād-ı ‘Aliyü‘l-Murtażā’dur. Bunlara iṭā‘at cümleñüñ borcudur, bunların āyīn ü dīnleri ḥaḳ ve kendüleri daḥı iḥtirām u ikrāma müşḥakdur. Ben bu yolda ölmüş olsam da gam mı çekerüm bil ki iftiḥār iderüm. Gel sen benden diñle ‘inādı terk ü ibṭāl it rāḥ-ı ḳalāleti biraḳ, ṭarīk-i sa‘ādet’e git. Ma‘būdum didiğün sanemi ben de yapabilirüm, insān kendi eliyle yapıdığı ednā bir şey’e nasıl ma‘būd diyebiliyor ve aña ‘ibādet’e nasıl tenezzül eyleyebiliyor?” cevābını virince Ṭāl-ı mel‘ün, ateş gibi kızarup ve fevḳā‘l-gāye gāzab u ḥiddete gelüp bilindeki ḳılıncı çekerek bī-çāre Şāliḥ’e teskīn-i gāzab idinceye degin çalup döñdi. Sonra merḳümüñ ḥaḳkında birtakım daḥı bildiği hezeyānlar itdikden sonra ḳalemi Şāliḥ’üñ ḳanını baturup merḳümüñ alınāna “Her kim Müslümān olur ise işte ḥālī böyle olsa gerekdür.” diyü bir satır yazı yazup Şāliḥ’üñ cenāzesini orada biraḳdı ve develere diğeri bir sārban me‘mūr idüp oradan yıkılıp gitdiler. Bunlar bu ḥāl ile gidüp maḥallerine vāşıl olmaḳda olsunlar biz gelelüm Ḥazret-i Peyğamber ü cenāb-ı Zehrā vü Murtażā’ya, Ḥazret-i Ḥasan ve Ḥazret-i Ḥüseyn cevherleri alup mu‘allime götürmek üzere mektebe gitmişleridi. Mektebün taḳılma vaḳtı gelüp çocuklar mektebden ‘avdet itmediklerinden Ḥazret-i Fāṭimatü‘z-Zehrā ciğer-pārelerüm ‘acaba ne oldu ki mektebden henüz gelüp çıkmadılar diye ḥarem-serāyda telāş ider ve uçan ḳuşların ḳanadlarından ve esen rüzgārların taḥriḳ itdiği ağaç ṭallarından ḥāşıl olan sesleri Ḥasan ve Ḥüseyn’üñ ayaklarının sesi zannıyla bāb-ı ḥaremi diñler idi.

El-ḳışşa mektebün vaḳtı geçüp yine bunlardan bir eşer görölmediginden Ḥazret-i ‘Alī’yi daḥı endişe vü efkār alup müşārün ileyh teftiḫ-i aḥvāl için mekteb taraḳına toḳrı revān oldu ve gelüp mektebden keyfiyeti şordı ise de çocukların o gün hiç mektebe gelmedikleri ve şimdi nerede olduklarına dā‘ir ma‘lūmātı olmadığı cevābını alınca müteḥayyır olup āyā bunda nedür ḥikmet-i Ḥudā ki Ḥasan ve Ḥüseyn’ümden henüz bir ḥaber alamadum. Āyā nūr-i didelerüm şimdi nerededür diyerek eṭrāf u eknāfa pūyān olup su‘āl eylediyse de hiçbir ḥaberlerini alamadığından kemāl-i ḥüzün ü kederle ḥarem-serāya ‘avdet idüp keyfiyeti Ḥazret-i Peyğamber’e ifade vü beyān eyledi. Ḥazret-i Peyğamber, bu keyfiyete muṭṭalī‘ olunca zār u giryān olup ehl-i beyt ise cümlesi nāle vü fiğāna başladılar ve aḥḥāb-ı Resül daḥı başlarını açup gözlerinden ḳan dökerek ağlaşdılar. Bunlar bu ḥālde iken nā-gāḥ Ḥazret-i Cibril nāzil ve bi‘l-istizān ḥuzūr-ı Resül’e dāḥil olup Ḥasan ve Ḥüseyn’ün ser-güzeştini mine‘l-evvel ile‘l-āḥire ‘aleyhi’s-salātu ve’s-selām Efendimiz’e ḥikāye vü tefḥīm ve şimdi ne taraḳda bulunduḳlarını tefḥīm ü ta‘līm iderek çıkup gitdi. Bunun üzerine ‘aleyhi’s-selām Efendimiz, Ḥazret-i ‘Alī’ye ey Şir-i Ḥudā bu ḳam, baḳrumı pāre pāre itdi; git şimdi ḳal‘a-i Ṭāl’i tārmār ve şu dünyāyi ol mel‘ünüñ başına tar it, diyü emr eyledi. Ḥazret-i ‘Alī Cenāb-ı Peyğamber’den bu ḥuşuşa yalñuz kendüsünüñ me‘mūr ta‘īn idilmesini taleb ü niyāz eylediginden ve Ḥazret-i Peyğamber daḥı buña rüy-ı rızā gösterdiginden Ḥaydar-ı gāzanfer-peyker hemān Döldül’e süvār olarak ve eline Zülfikār’ı alarak oradan ḥareket ve Ğanber daḥı müşārün ileyhüñ arḳasından gelüp kaṭ‘-ı merāḥile müsāra‘at eylediler. Eşnā-yı rāḥda Ḥazret-i ‘Alī’nün süvār olduğu Döldül cūş u ḥurūşa gelüp mānend-i şarşar gider ve başdığı yerleri tārmār iderek güyā ki zemini yerinden oynatmaḳ ister ve Ğanber ise gittiği yerde na‘ralar çekerek şavletinden ejderler titreridi. El-ḥāşıl bu şavlet ü müsāra‘at ile bunlar ḥayli mesāfe kaṭ‘ itdikden sonra bir maḥale vāşıl olup gördiler ki orada pāre pāre olmuş bir cenāze yatıyor. Ḥazret-i

‘Alî bu cenâzenüñ cebînine diġkat ile baġdıġda ġan ile yazılmış olan cürm ü ġabâġatini görüp bildi ki bu âdem küşte-i tûġ-i cefâ ya‘nî ġurbân-ı Őehîd-i Kerbelâ’dur. Hemân müşârün ileyh orada ellerini du‘âya ġaldırıp “Ey Ĥâlġ-ı lâ-yezâl v‘ey Ĥâdir-i müte‘âl ey nefġası muġyî-i Mesîġâ v‘ey cilvesi nür-ı Tûr-ı Müsâ, sensüñ Nüh‘a viren necât, sensüñ nür eyleyen Ĥalîl‘e nârî, Âdem‘i ‘ademden ġâtem-i nür-ı muġteremden sen ġalġ eyledüñ. Peyġamberân-ı ‘izâmuñ iġtirâmı için yâ Rab iki nür-ı ‘aynüm için oġlum Ĥasan ve Ĥüseyin‘üm için iġsân eyle bir dem-i Mesîġâ hem mürdeyi hem beni ġıl ihyâ.” diyü Cenâb-ı Ĥaġ‘dan merġûm cenâzenüñ ġayât bulması için du‘â vü niyâz eylemiş ve du‘âsı dergâġ-ı ma‘neviyye-i Cenâb-ı muġyî‘l-emvâtda ġabûl buyurılıp nâġâġ cenâze kesb-i ġayât-ı tâm ile ġiġbir yerinde ġerġadan eşer olmadıġı ġâlde ġıyâm ve merġûm ayaġa ġalkdıġdan Őoñra taġayyür iderek müşârün ileyhüñ dâmenine şarılıp ifâ-yı teşekkürden Őoñra kendüsünüñ daġı Ĥanber gibi bendelige ġabûl olunmasını Ĥâzret-i ‘Alî‘den istirġâm eylemiş ve müşârün ileyh daġı merġûma ġoġ iltifâtlar itdikden ve mâ-cerâyı su‘âl ve o daġı mine‘l-evvel ile‘l-âġire beyân u ġikâye eyledikden Őoñra oradan üçü birden Tâl‘üñ ġal‘asına mütevecihhen yola revân olmuşlar. Ve‘l-ġâřıl bir ġaylî gidüp Tâl‘üñ taġt-ı ġükümetinde bulunan maġale vâşıl olmuşlar ve Tâl‘üñ âşıl iġâmet itdigi ġal‘a civârına geldiklerinde ne görñnler bir ġal‘a ki der ü dîvârî âhenîn ve ġiġbir taraftan tırnaġ ilişecek yeri olmayup ġâyet muġkem ü metîn ve evc-i a‘lâsı ehl-i zemîne bir âsmân-ı berîndür.

Bu ġal‘anuñ ġârîs ü derbânları ellerinde dürbîn ile yuġarudan her tarafa ‘atf-ı nazar-ı diġkat eyler ve eġrâf u eknâfdan uçan ġuřlarıñ keyfiyet ü ġarekâtından bile Tâl‘i ġâberdâr u âġâġ iderler idi. İşte bunlar bu ġâl ile eġrâf u eknâfa baġmaġda iken nâ-gâġ Őâġ-ı merdânuñ at üzerinde geldigini ve Őâlîġ ile Ĥamber‘üñ daġı müşârün ileyhüñ ardınca gelmekte bulunduġını görünce ġavf u ġayretlerinden ne yapacaġlarını şaşırdılar ve hemân serî‘an ġal‘anuñ ġapularını sed ü bend ile gidüp keyfiyyeti Tâl‘a iġbâr eylediyeler ise de Tâl‘ buña i‘tiġâd itmedi ve her ne ġadar inandırmaġ istediler ise de bir vechile ġanmayup bunı kendüsine ġaber virenlere “Be hey ġarân-ı kemferâset, bir mürde ki başı bedenden cüdâ ola ve bir cesed ki hezâr-pâre buluna, o mürde naşıl iltiyâm u intizâm-pezîr olur. Bunı gözümle görsem i‘tiġâd itmey, ben öyle güġ ġayâl u efkâra aşla gitmem, tevbe idiñüz günâġıñuzdan ‘âr idiñüz bu iřtibâġıñuzdan. Didigiñüz âdemüñ ġanını kendi ġılıncımla dökdüm a‘zâ vü cevârîġini birbirinden kendi elümle sökdüm, pişmiş tavuġ ider ise ġande o da olabilir zinde.” diyerek ‘inâdında işrâr eyledi ve derbânlar tekrâr söze başlayup “Ey Şeh-i felek-câġ kelâmımızda yokdur ařlâ iřtibâġ. Biz ġâcibistân-ı Őâġuz her emrde Őâġa nîk-ġ‘âġuz, eger keyfiyete re‘yü‘l-‘ayn vâġıf olmaġ isterseñüz geliñüz bizimle ki def‘-i iřtibâġ idesiñüz. Bu ġavâdiř Őehrde Őâyî‘ kâffe-i âġâlî buña muġtâlî‘ oldı.” dimeleri üzerine Tâl‘, iş bu derbânlarıñ öñüne düşdi ve gelüp meymün gibi ġal‘anuñ burc u bârusundan ařaġıya toġrı nazar eyledükde görđi ki ġaġıġaten Ĥâzret-i ‘Alî ve ġatl itdigi Őâlîġ ile müşârün ileyhün kölesi Ĥanber daġı berâber olduġı ġâlde ġal‘aya toġrı gelmekdeler. Tâl‘-ı la‘in bunlarıñ geldigiñi görünce ciġerden bir âġ ġeküp řavt-ı bâlâ ile Ĥâzret-i ‘Alî‘ye “Ey sâġir-i mâġir-i füsün-sâz eger yüz ölü diriltseñ yine saña îman itmey ve biñ mu‘cize gösterseñ yine i‘tiġâd eylemem. Siġr ile şu kemende gelür mi, mekr ile hevâ ġayd u bende düşer mi? Ben bir Őâġum ki ‘asker ü leşkerde ġavî-dest ve eyvânüm önünde âsmân pestdür. Bu ġal‘ada nice dürçler vardur ki her dürçde bir ġazîne-i gevher ve her gevheri bir ġazîne-i zerdür. Bu ġal‘ada nice erzâġ vardur ki ġitâm u ġalâřı muġâl ve bu ġal‘adaki ‘askerüñ a‘dâdı encümden efzün olup her bir umür u ġuřuřâtları ber-kemâldür. Ne ġayâl-i muġâldür ki bu ġadar mesâfeler ġat‘ ile buraya gelesüñ ve oġullarımı taġliř iderüm, zu‘miyla bu ġadar meřaġġ u mizâca giresüñ. Ey mu‘terif-i Ĥudâ-yı ġâ‘ib bu ġal‘a ġile vü füsün ile alınır mı, ġiġ mekrile tılsım bozulu r mı? Maġcûb u şermsâr olmayum ve nâ‘il-i emel ü muvaffaġiyyet olayum, dir iseñ gel Lât u Menân‘ı tařdıġ ve řer‘-i Nebevî‘den ictinâb idüp âyin-i Menât‘ı iġtiyâr it, tâ ki maġlûbuñ vechile seni zer u řime ġandırayum, oġullarını saña teslim ideyüm. İşte şu teklifât-ı vâġı‘amı ġabûl itmez ve didigüm yola gitmez iseñ bu çölde dökilür ġanuñ ve bu ġal‘ada ġalur iki nev-civânuñ.” me‘alde birġaġım hezeyâna başlar.

Ĥâzret-i ‘Alî bu mel‘ünüñ şu ġüne ifâdât u teklîfât-ı ebleġânesini işidüp buña cevâben “Ey ġire-seġ-i ġaram-zâde ġal‘an küh-ı Ĥâf u sedd-i İşkender olsa bile anı Ĥanber ġarâb ider. Derününde bulunan zer ü gevherüñ ise nezdümde ġar-i müġre ile berâberdür. Varsun kâffe-i ġalâ‘iġ-ı ‘âlem sipâġuñ olsun yine saña anlardan ġiġbir eşer biraġmam. Nezdünde bulunan zâd u zaġireye mi güvenirsüñ? Anlarıñ dânesine seni muġtâc iderüm. Tenünde iki biñ cânüñ olsa anları da almaġ bir nefesden âsândur. Ben ġâzin-i ġenc-i kün feġânüm ben gevher-i kân-ı lâ-mekânüm. Gel sen beni diñle de merd-i ġâř u dînimi tüt, küfr ü đalâletden ġalâř ol. İns ü cânı ma‘bûd icâd ider, icâd olunan şey naşıl ma‘bûd olabilir? Lât u Menât‘ı âteşe yaġ, ma‘bed-ġâneñi ġarâbe-zâr biraġ. Ĥayy-ı lâ-yenâm‘ı iġrâr ve eşrefü‘l-enâma îman it.” diyü her ne ġadar Tâl‘ı dîne da‘vet idüp sâlik olduġı tarîk-i đalâletden rû-gerdân olmasını kendüsine teklîf itdiyse de Tâl‘-ı mel‘ün ‘inâdında işrâr ve Ĥâzret-i ‘Alî‘nüñ nařîġatleriniñ ġiġbirine ġavâle-i sem‘-i i‘tibâr itmediginden müşârün ileyh Tâl‘a git mel‘ün vaġtiñe ġâzır ol,

yarın cihānı başına tar eylerüm didi ve dağı çekilüp maḥaline ‘avdet eyleyerek tedārik-i ḥarbiye gördirmekte olsun. Berü tarafta Ḥāzret-i ‘Alī o akşam şeh-i müş u mūra bir nāme taḥrīr ve derūnunda Ṭāl’uñ ḳal’asında her ne kadar zād u zaḥīre mevcūd ise anlaruñ kāffesinüñ bu akşam ḥāric-i ḳal’aya naḳl u iḥrācını tavşīye vü tezbīr iderek bu nāmeleri Ğanber’e i’ṭā ve bunlaruñ ne tarafta götürülüp birağılacağını dağı mumā ileyḥ Ğanber’e ta’lim ü inbā eyledi. Ğanber dağı nāmeleri götürüp aldığı ta’limāt vechile ifā-yı me’mūriyet iderek ‘avdet eyledükden soñra üçü birlikde o gice ḥāric-i ḳal’ada beytütet eylediler. Şeh-i müş u mūr ise iş bu nāmeleri aldıkları vaḳtde bu ḥıdmeti cānlarına minnet bilüp hemān her tarafta i’lān itdiler ve ān-ı vāḥidde lā-yu’add u lā-yuḥşā müş u mūr toplanup şāhlarinuñ emrine ḥāzır oldılar. Bunlaruñ şāhı keyfiyeti kendülerine iḥbār ve Ṭāl’uñ ḳal’asında zād u zaḥīreye mūta’allıḳ her ne var ise anlaruñ ḥabbe-i vāḥidesini biraḳmayup bu gice ḥāric-i ḳal’aya çıkarılmasını ifāde vü iş’ār eylemekle hemān kāffesi semī’nā ve aṭā’nā diyüp her bir taraftan ḳal’aya ḥücum ile ḳal’ada her ne mevcūd ise ḥiçbir kimsenüñ ḥaberi olmaḳsızın kāffesini Ḥāzret-i ‘Alī’nüñ bulunduğı maḥalde der-anbār idüp şavışup gıtdiler. Şabāḥ olarak uyḳudan bīdār olup def’-i belā-yı cū’ için iḳtizā iden me’kūlāt tedārikine ibtidār iden erbāb-ı faḳr u yesār ḥiç ḥāne vü dükkān ve anbārda bir dāne bile bulamayınca nā-çār ḳalarak gelüp Ṭāl’ı dağı ḥāb-ı ḡafletden bīdār ve ḳal’ada bulunan zād u zaḥīrenüñ kāffesinüñ bu akşam maḥv u nā-bedīd olduğını kendüsüne iḥbār eylediler. Ṭāl-ı la’īn bu mācerāya vāḳıf olunca ta’accül ile gelüp bālā-yı ḳal’adan Ḥāzret-i ‘Alī’nüñ nāzil olarak iḳāmet etmekte bulunduğı maḥale toḡrı medd-i nigāḥ eyledi ki ne görsün zād u zaḥīrenüñ her nev’i bir yerde başka başka cem’ ü anbār olunmuş turuyor. Bunı görünce Ṭāl’uñ cānı şıḳılarak yüksek şadā ile Ḥāzret-i ‘Alī’ye “Ey sāḥir v’ey ḥile ve mekrde üstād-ı māḥir ḡāḥ meyyiti siḥr ile iḥyā ḡāḥi zāhiri mekr ile iḥfā eyledüñ. Dün maḳtūle cān virüp buraya getürdüñ, bugün ḳal’adaki zaḥīreyi bitürdüñ. Lāt u Menāt’ı tekzīb idersün saña mūtāba’at itmeyenleri kāfir diyüp ta’ḳīb eylersün. Artık senüñ itdüklerüñ cānıma işledi saña bildireyüm ḥaddiñi.” diyerek ‘Alī’nüñ ḥarbe müḥeyyā olmasını teklīf ve ṭabl-zenlere havā-yı ḥarbüñ urulmasını ve ‘askerüñ ḳal’adan çıkup şaf-beste vü ḥāzır bulunmasını emr eyledi ve ol vechile ṭabl urulup ve ‘asker dağı dizilüp muḥārebeye mübāşeret oldu.

Şaf-der-i ‘arşā-i şecā’at ve peleng-efgen-i bişe-i şalābet ya’nī ‘Alī-i şīr-i Ḥudā-yı şāḥib-‘azāmet ol ešnāda Düldül-süvār olup Zülfiḳār’ı ele ve esmā-yı ḥüsnā-yı kibriyāyı dile alup ve dāmen-i ḡayret-i diniyye vü cehti bile çalup meydān-ı kār-zār-ı küffār-ı ḥāksāra girüp er olan gelsün işte meydān işte pehlivān, diyerek na’ralar urmaḡa ve āteş gibi şaf-ı ḥusemāya şaldırup her ḥamlede bi iki biñ dilāverüñ cānını cehenneme şalmaḡa başladığı gibi Şāliḥ ile Ğanber-i vefādār dağı bir taraftan ellerindeki tiḡ-i ḥün-ḥār ile meydān-ı vesī’-i kār-zārı ol kāfir-i bed-şī’arlaruñ başına tar eylediler. Ve’l-ḥāşıl o gün bunlar düşmene bir ḳılıç döşediler ki ‘arzḡāḥda ḥün-ı kāfir rikābı ve kırılıp dökilen ‘askerüñ miḳdārı ḥadd u ḥisābı geçmiş iken yine Ṭāl-ı mel’ün imāna gelmeyüp ‘inād ve cevānib-i erba’adan ‘asker celb ü tedārik ve istimdād ider idi. Ḥāzret-i ‘Alī bu kāfirüñ bu derece ısrār u ‘inādını görünce ilerleyüp Ṭāl’a “Ey la’īn-i bī-dīn kendiñe gel beyḥūde iḥtiyār-ı miḥnet itme ve ‘aḳluñı başuña topla mecnūnluḡ eyleme bu kadar cānlaruñ telefine sen sebep oluyorsun bilmiş ol ki encüm kadar sipāḥa mālīk olsañ yine elümden ḳurtulmanuñ iḥtimāli yokdur.” diye tekrār nuşh u pend itdiyse de mel’ün, ḳabül itmediginden Ḥāzret-i ‘Alī yine āteş gibi ordunun içine girüp na’ralar urarak her tarafta Zülfiḳār’ı şaldırur ve a’dā ḳanını siler gibi meydānda icrā ile ḥün-ı küffārüñ ‘aks-i şafaḳ-ı emvāciyla gerdün-ı kebūdı gül-gün eyler idi. El-ḳışşa o gün akşam olup orduda ārām u istirāḥat ṭavulı döḡüldi ve Ṭāl belāsı ise melül u ḡamnāk ve mūte’essif ü giryān çak olduğı ḥālide ‘askerleriyle ḳal’aya ‘avdet eyledi.

Bunlar ḳal’aya geldiler ammā şabāḥdan akşāma kadar berḳ-i ḥāṭif gibi başlarında lem’an iden Zülfiḳār-ı ‘Alī’nüñ acısı bir tarafta ḳal’ada ne bir parça nān u nemek buldılar ki yesünler ve ne de zerre kadar arpa vü şaman var idi ki açlıḳdan ḳuşlar gibi baḡrışmada bulunan ḥayvānlar virerek anlaruñ sesini teskīn eylesünler. Ḥāşılı Ṭāl ḳal’aya ‘avdet eyleyüp de böyle açlıḳ şıḳındılarını dağı gördiği gibi ḡayz u ḡazabını yenedemediğünden tiḡini eline alarak Ḥāzret-i Ḥasan ve Ḥüseyn’i ḳatıl itmek üzere müşārün ileyḥümānuñ maḥbūs bulunduğı maḥalle geldi ve ḥabşḥānenüñ ḳapusını açdırup bunlaruñ üzerine ḥücum iderek ikisini bir ḳılıçdan geçürmek istediye de gördü ki ḥabşḥānenüñ önünde beri tarafta ve diğeri dağı bir tarafta iki ejderhā oturmuş ki bunlaruñ şerrinden ilerüye geçmek degil ḳuş olup uçarak öte tarafta şavışmak iḥtimālün ḥāricindedür. Ṭāl, bu ḥāli görünce dendān-ber-dehān ve ḥādimleri ise ḥā’if ü perīşān olarak oradan hemān ḳaçup cānlarını ḳurtarmak esbāb-ı çāresini istiḥşāle sā’i vü pūyān olup bu cihetle dağı nā’il-i emel olamadılar ve şabāḥa kadar aç u bī’-ilāç ḳalarak uyḳu bile uyuyamadılar. El-ḳışşa şabāḥ olup ruḥsāre-i mihr-i ‘ālem-ārā ufukdan peydā olunca bu kere Ṭāl, ḳal’ada derbānlarına emr ile ḳal’anuñ ḳapularını sedd ü bend ve çıkılacak ve geçilecek yerleri ḳat’ itdirüp derün-ı ḳal’ada taḥaşşun eyledi.

Hzret-i 'Alî ise şabahleyin çalkıp tekrâr Düldül-süvâr olarak ve Şâlih ü Ganber'i dağı yanına alarak harbe müheyyâ oldu ise de düşmenden hiçbir kimse gelmediğinden kendüleri gelüp gördiler ki düşmen çal' anuñ kapularını bend itmiş ve taşaşsun iderek tışaru çıkmamağa niyet eylemiş. Hzret-i 'Alî bunu görünce çal' anuñ çapısına bā-zür-ı kuvvet-i şîri bir hamle-i gâzanferi iderek çapuyı tāmār ve refikleriyle beraber derün-ı çal' aya duhül idüp oradan ikāmetgāh-ı Tāl'a 'azimet ü vüşül itmek istemekde olsun berü tarafdan keyfiyyet Tāl'a haber virilmekle Tāl hemān ālāt-ı harbiyesini kuşanup atına binerek meydāna çıkdı ve ān-ı vāhidde hadd u hesāba gelmez 'asākirini meydān-ı muhārebeye sevç idüp Hzret-i 'Alî'nüñ üzerine hücum olunmasını emr eyledi. 'Asākir ol vechile müşārün ileyhüñ üzerine hücum eylediyse de Hzret-i 'Alî elindeki Zülfikār'ı o yana bu yana şaldırur ve her hamlede nıcelerinüñ vücūd-ı habā'ış-ālūdını cehenneme taldırır idi. Bu eşnada müşārün ileyhüñ gözi nā-gāh Tāl'a teşādüf itmekle hemān 'askeri yarararak Tāl'üñ üzerine hücum ve mel' üna bir fiğ-i sitiz atarak vücūd-ı kerāhat-nümüdını 'arşagāh-ı imkāndan ma'düm eyledi. 'Asker bu merd-i gâzanfer-peykeri ve şu varta-i bīm-i kār-zārı ve re'is-i mel'anet Tāl'üñ başına gelen 'ukūbeti müşāhade idince çeşm-i başireti açarak yek-digerine i'tā-yı nuşh u pende başladılar ve didiler ki arkadaşlar "Eger Lāt u Menāt ma'būd-ı haqıki olaydı Tāl mağlūb olmaz idi bu tek ü tenhā bir ādem olup biz ise milyonlarca olduğumuz hālde kahr u şavletinden 'aciz ü bī-dermān kalduk. Geliñüz mecnūnluğ itmeyüp Lāt u Menāt'ı terk idelüm ve bu şehsüvāra mütāba'at u imān eyleyelüm tā ki elinden hālāş u āzād olalum." İşte bunuñ üzerine ittifağ iderek Hzret-i 'Alî'ye 'arz -ı inkıyād-ı mutāva'at eylediler ve Hzret-i 'Alî dağı bunların böyle gelüp nādım ü peşimān olarak 'arz -ı inkıyād ve i'tirāf-ı kuşūr itmelerinden nāşī 'afv ile mu'āmele eyledi ve vukū' bulan taleb ü h'āhişlerine mebnī kendülerine şerā'it-i dīn-i İslām'ı dağı ta'lim ü tefhīm itdi ve ba'dehu Şālih'i dağı kendülerine şāh naşb eyledikdeñ soñra gelüp Hzret-i Hasan ile Hzret-i Hüseyin'i maḥbūs buldukları zindāndan ihṛac idüp şād u ḥandān oldu. Andan sonra bir ḥayli zer ü sim yükledüp oradan cānib-i Medīne'ye müteveccihen tahrik-i 'inān-ı 'avdet ve birkaç gün zarfında Medīne'ye muvāşalāt eyledi.

Hzret-i Hasan ve Hzret-i Hüseyin Efendilerimiz gelüp dāhil-i harem-serāy-ı Hzret-i Nebevī olduḡda müşārün ileyhümanuñ ḡaybūbetinden nāşī çalb-i pāk-ı Hzret-i Muştafavī'de olan ḡubār-ı elem ü keder mündef' olup Hzret-i Fāḫimātü'z-Zehrā dağı ciger-pārelerinin yüzlerinden ve gözlerinden öperek bunları āḡūş-ı maḥabbet ü müşfikāta çeküp merāsım-i şādmānī vü meserretī icrā ve fuḡarā vü mesākīne 'atıyye vü iḥsānlar virerek Cenāb-ı Haqḡ'a müteşekkır oldılar.

II. HİKÂYENİN ÖZETİ

Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in Yürek Yakan Hikâyesi

Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin, bir gün okuldan üzgün ve gözü yaşlı dönerler. Ciğerparelerini bu hâlde okuldan döndüğünü gören Hz. Fatma hemen onlara doğru koşup halkın mutluluk ve eğlence gününde bu üzgün durumlarını ve akan gözyaşlarının sebebini sorar. Çocuklar, Allah'ın peygamberi ve memleketlerinin cömert sultanının çocukları oldukları hâlde herkesin sefa ve mutluluk içinde yaşadığını, kendilerinin ise üzüntüden gözlerinden kan aktığını, arkadaşlarına karşı mahcup olduklarını söylerler. Faziletli bayramda okulda diğer çocuklar öğretmen için değerli şeyler getirmişler ve mutluluktan başları göğe ermiştir. Hz. Hasan ve Hüseyin ise hocalarına bir hediye veremedikleri için kendilerini ezik hissetmişler ve bu duruma üzülmüşlerdir. Hz. Fatma, bu sözleri işitince çok üzülür ve çok sevdiği çocuklarına bu dünyada altın, mal ve değerli eşyaya önem vermenin ahmaklık olduğunu, kendisinde böyle şeyler olmadığını söyleyerek onları dertlerine çare bulması için camide bulunan babalarına gönderir.

Çocuklar, durumu Hz. Ali'ye anlatırlar, ancak üzülüp yüzü kızaran babalarının da bu duruma çözüm bulamayacağını anlarlar. Hazreti Ali, kendisinin altın ve gümüş gibi hiçbir şeyinin olmadığını, ancak Ganber, Zülfikar ve Düldül'ü onlara verebileceğini söyler. Çocuklar, fakirliklerinin halk tarafından da bilinmesini istemeyince Hazreti Ali, "Bu durumu Hazreti Muhammed'e bildirin muhakkak bir çözüm bulur." der. Hazreti Muhammed'e gidip durumu anlatan çocuklar, Hz. Muhammed'in bir atımdan başka hiçbir şeyim yok onu götürüp hocanıza hediye edin dediğini duyunca üzülüp ağlamaya başlayarak "Bu durum bizde lale gibi yaralar açar, Arap evlatları öğretmene altın ve gümüş verirken biz nasıl at verelim halimizi ve sırrımızı herkese nasıl ifşa edelim; sen razı mısın bu durumumuz herkesin diline hikâye olsun ve herkes bizimle alay etsin:" diyerek yüreklerinde yaralar açarak ağlamaya devam ederler ve öyle yürekten ah çekerler ki Cebrail onlara cevher

getirmekle görevlendirilir. Peygamberin huzuruna gelen Cebrail, elindeki cevherleri çocuklara vermesini söyleyip gider. Cevherleri alan çocuklar, öğretmenlerine hediye vermek üzere mutlu bir şekilde okula doğru giderler.

Yolda Hz. Hasan, biz cevherleri öğretmene verirsek diğerleri bizimle ilgili ne düşünür acaba cevherleri akçeye çevirip verelim deyince Hz. Hüseyin de tamam der ve çarşıda cevherleri bozdurmak için dükkânları dolaşırlar. Bu esnada Şem'ûn adında bir Yahudi oralarda dolaşırken onların elindeki cevheri görünce aklı başından gider ve o cevherleri onlardan almanın hayalini kurarak onları takip etmeye başlar. Rivayete göre Batı tarafında Tâl adında bir lanetli vardır, putlara tapar ve Allah ve Resul'üne inanmaz. Hz. Ali'yi her duyduğunda öfkelenir, o olmazsa Hz. Muhammed'i şimdiye kadar çoktan öldürüp Medine'yi ele geçirirdim, der. Bir gün Medine'yi ele geçirmek ve Hz. Muhammed'i öldürmek için saldırıya geçer. Medine'ye yakın bir yerde kötülük çadırını kurar. Oradaki Çöl Arapları onlara erzak verip akçe ve altınlar alır. Ordu, dinlenip Medine'ye gitmek üzere iken ansızın Medine'den lanetli bir kadın gelip hilelerle ordunun aklını aldıktan sonra onlara "Medine'de bir Haydar vardır ki Tâl değil onun gibi binlercesinin ciğerini kebab yapar. Ancak hile ve büyü ile şehzadeleri (Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) kaçırıp şehre getirip öldürürsek Hz. Ali'nin kulağına bu haber gidince üzümlük güçten düşer ve o zaman da Medine'ye saldırıp alırız." der. Bu durumu Tâl'a bildirdikten sonra kadın, rüşvet olarak hediye ve altınlar alıp Medine'ye gönderilir. Medine'ye gelip şehzadeleri arayan dinsiz kadın, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in ellerinde cevherle dükkânları dolaştığını görür. Bunları öldürürsem ellerindeki cevherler Tâl'ın vereceği altınlardan daha kâra geçerim diye düşünürken Şem'ûn'u görür ve ona ortaklık teklif eder ama o, korkusundan bu teklifi reddeder.

Lanetli kadın, çocukların yanına gidip iltifatlarla onları kandırıp bu cevherlerin değerini burada kimsenin veremeyeceğini ancak buraya kudretli bir padişahın geldiğini sadece onun cevherleri alabileceğini söyleyerek çocukları kandırıp götürür. Çocuklar, öldürülmesi için elleri arkadan bağlanıp Tâl'ın huzuruna getirilir. Tâl, hiddetle deveye odun yükletilip bunların da yükün üzerine yüklenmesini, aç ve susuz bir şekilde her kasabaya bir mil kalıncaya kadar yaya yürütölmelerini emreder. Tâl, çocukları esir aldığı için çok sevinçlidir. Çocuklar, deve üzerindeyken ağlamaya başlarlar. Onları götürmekle görevlendirilen Sâlih adındaki deveci Müslüman'dır, ancak bunu ordudaki kimseye söyleyememiştir. Bu yüzden Tâl'ın emirlerine uymaz ve çocuklara su ve yemek vererek onlarla feryat edip ağlar ve yollarına canını vermeye hazır olduğunu söyler. Onları takip eden bir dinsiz, durumu hemen Tâl'a bildirince Tâl da hisimla kılıcını çekerek onu öldürür. Tâl, Salih'in cenazesini çölde bırakıp yeni bir deveci görevlendirerek oradan ayrılır.

Bu esnada Hz. Fatma da okulun dağılma saati gelip çocuklarının gelmediğini görünce telaşlanmaya başlar. Hz. Ali de çocuklarının gelmediğini görünce onları arayıp bulamayınca Hz. Peygamber'e durumu anlatır. İki de bu duruma çok üzülür ve o esnada Cebrail gelip Hz. Peygamber'e çocuklarının durumunu ve şimdi nerede olduklarını bildirir. Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye dünyayı Tâl'ın başına yıkmasını emreder. Bu görevi tek başına yapma istediği Hz. Peygamber tarafından kabul edilince Hz. Ali ve Ganber hızla yola koyulur. Yolda parçalanmış bir ceset görüp inceleyince kanla yazılan yazıdan bunun Kerbelâ şehidinin kurbanı olduğunu anlar ve Allah'tan bu cesede can vermesi için dua eder. Allah, cesede yaralardan hiçbir eser bırakmadan can verir. Ceset, ayağa kalkıp Hz. Ali'ye dua edip yaşananları anlattıktan sonra Tâl'ın kalesine doğru yola çıkılır. Kaleye ulaştıklarında kaleden her tarafı dürbünle gözetleyen askerler, korku ile Hz. Ali ve Salih'in geldiğini Tâl'a söylerler, ancak Tâl, kendi ellerimle Salih'i öldürdüm deyip söylenenlere inanmaz. Askerler ısrar edince kendisi gelip bakar, Hz. Ali ile kölesi Ganber ve Salih'in kaleye doğru geldiğini görünce "Yüzlerce ölü de diriltsen, nice mucizelerin de olsa sana iman etmem, ben öyle bir padişahım ki kalede nice hazineler, bitmez tükenmez erzak ve yıldızların sayısından fazla asker vardır:" diye söylenir. Hile ve büyü ile kalesinin alınmayacağını söyleyerek alçakça tekliflerde bulunur ve teklifleri yerine getirilmezse Hz. Ali'nin kanını akıtıp iki çocuğunun bu kalede kalacağı yönünde tehditler savurur. Hz. Ali de onun kalesini harap edeceğini, güvendiği hazinelerinin kendi nezdinde hiçbir işe yaramadığını, iki bin canı bile olsa hepsini alacağını ve onu güvendiği erzakının her bir tanesine muhtaç edeceğini söyleyip Tâl'i hak dinine davet eder. Tâl, bu daveti kabul etmez ve Hz. Ali, ona dünyayı dar edeceğini söyler.

Öte yandan Hz. Ali, fare ve karıncaların şahına Tâl'in kalesindeki tüm erzakları oradan çıkarmaları yönünde bir mektubu Ganber ile iletir. Mektubu alan şahlar, bunu canlarına minnet bilip her yere ilan ederler ve sabaha kadar Tâl'in kalesinde tek bir erzak tanesi bırakmadan hepsini Hz. Ali'nin istediği yerde toplarlar. Tâl'in adamları sabah uyanıp erzakın olmadığını görünce durumu Tâl'a bildirirler. Tâl, hemen kaleden Hz. Ali'nin olduğu yere bakınca tüm erzakın orada olduğunu görür. Bu durum karşısında canı iyice sıkılan Tâl, bağıarak hile ile ölüyü dirilttiğini ve şimdi de tüm erzakını hile ile aldığını söyler ve askerlerine kaleden çıkıp muhabereye hazır olmalarını emreder. Hz. Ali de Düldül'e binerek Zülfikâr'ı eline alır ve düşman saflarına dalar. Her seferinde bin iki bin düşmanı öldürür. Tâl'in inadını görünce "Aklını başına alıp delilik etme bu kadar canın ölümüne sebep oluyorsun. Yıldızlar kadar askere sahip olsan da elimden kurtuluşun yoktur, bunu iyi bil." diye uyarırsa da Tâl, inadında ısrar eder. Akşam olunca askerler kaleye çekilir. Sabahtan beri savaşıyan askerlerin yorgunluğu, kalede yiyecek hiçbir şeyin olmayışıyla çılgına dönen Tâl, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i öldürmeye gider. Hapishanenin kapısını açınca karşısında iki ejderha görüp canını kurtarmak için kaçmak zorunda kalır.

Sabah olunca Tâl, askerlerine kalenin kapılarına set çekmelerini ve kaçacak hiçbir delik bırakmalarını emreder. Hz. Ali de düşmanın savaşmaya gelmediğini görünce Düldül'e binip Sâlih ve Ganber'i yanına alarak kaleye gidip kapıdaki seti yıkarak içeri girer. Haberi alan Tâl, harp kıyafetlerini kuşanıp atına binerek muhabere alanına gelir ve binlerce askerine Hz. Ali'ye saldırmalarını emreder. Hz. Ali, binlercesini öldürdükten sonra birden Tâl'a doğru saldırır ve kılıcıyla onu öldürür. Bunu gören askerler, aralarında konuşup "Tâl'in yolu doğru olsaydı mağlup olmazdı ve biz milyonlarca kişi olmamıza rağmen şimdi bir kişiye karşı böyle aciz ve dermansız kalmazdık. Gelin delilik yapmayıp Hz. Ali'ye iman edip kurtulalım." diye anlaşır. Hz. Ali de onları affedip İslam dinini anlatır. Sâlih'i de onların başına getirdikten sonra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i hapishaneden çıkararak mutlu olur. Daha sonra hayli altın ve gümüş yükleyip Medine'ye gider. Hz. Muhammed'in evine geldiklerinde Hz. Fatma çocuklarının yüzlerinden ve gözlerinden öperek onları sevgiyle kucağına alır ve fakirlere ikramlarda bulunarak Allah'a müteşekkik olurlar.

III. MUHTEVA

1. Mekân ve Karakter

Mekân, öyküde anlatılan olayların geçtiği her yerdir. Karakterler de bu mekânlarda doğrudan ya da dolaylı olarak bulunan her türlü varlıktır. Kimi öykülerde karakterler insan olmayan varlıklardan da seçilmiştir. İyi bir öyküde mekân ve karakter birbirini tamamlar. Karakterlerin okuyucu tarafından tanınabilmeleri için yazar, öykünün büyük bir bölümünde karakterlerin birçok özelliğini verme ihtiyacı duyar. Çalışmaya konu olan bu öyküde karakterler, toplum tarafından tanınan tarihi ve dini karakter olduğu için yazar tarafından tanıtılmaya pek ihtiyaç duyulmamış; hayali bir karakter olan Tâl karakteri için ise tanıtıma ihtiyaç duyulmuştur. Yazar, karakterlerin konumunu güçlendirmek için mekândan yararlanmıştır. Öyküde karakterler ve mekânlar birbiri ile bir bütün halindedir. Her karakter ve her mekân birer değeri temsil etmektedir. Toplumsal göstergelerin yan anlam taşımaları toplumun bilinçaltına yerleşmiş olan kalıplarının ortaya çıkarılmasını gerekli kılar (Kabadayı 2018: 58).

Öykü, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in herkes öğretmenlerine hediye alırken onlar alamadığı için okuldan ağlayarak gelişleri ile başlar. Buradan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in dinî yönlerinden ziyade çocukluğu ve öğrenciliği ön plana çıkarılmaktadır. Hz. Fatma, evdeyken çocuklarının ağladığını görür ve yalınayak onlara koşar. Hz. Fatma'nın evde oluşu, çocuklarına bu kadar düşkünlüğü onun annelik yönünü ön plana çıkarmaktadır. Hz. Fatma çocuklarını, sorunlarını çözmesi için Hz. Ali'ye gönderir. Hz. Ali camidedir ve çocuklar oraya gelip ona durumu anlatır. Hz. Ali'nin camide oluşu, onun dini yönünü ön plana çıkarmaktadır. Hz. Ali de çocukların sorununu çözmesi için onları Hz. Muhammed'e gönderir.

Hz. Muhammed evindedir ve çocuklar ona sorununu anlattıktan sonra Cebrail gelip ona çocuklara vermesi için iki tane elmas verir. Hz. Muhammed, sorunlara çözüm bulan, darda kalana yardım eden ve evi meleklerin gelip gittiği bir yer olarak ön plana çıkmaktadır.

Şem'ün, Yahudi bir tüccardır ve pazarda dolaşmaktadır. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in elindeki elmasları görünce onları kandırıp ellerinden almaya çalışır ama iş tehlikeye binince geri çekilir. Şem'un'un pazarda olması ve elmasları almaya çalışırken iş tehlikeye binince geri çekilmesi ile Yahudilerin ticaretle uğraştığı ama riskli işlerden uzak durduğu gösterilmektedir.

Tâl da kalesindedir ve kalesinde çok sayıda askeri, ambarlar dolusu yiyeceği, zindanları vardır. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i Hz. Ali'den intikamını almak için Tâl'a götürdüklerinde Tâl, onları aç ve susuz bir şekilde çöle gönderir; sonrasında da onları kalesindeki zindana atar. Tâl'in sahip olduğu mekân ve bu mekânın özellikleri onun gaddar biri olduğunu göstermektedir.

Yukarıda görüldüğü gibi her karakter mekân ile bütünleşmiş bir durumdadır. Mekânın kodu hem mekânda yaşamayı hem de mekânı anlayıp üretmeyi sağlar (Lefebure 2016: 43). İnsan karakterini belirleyen en önemli unsurlardan biri yaşadığı çevre/mekândır. Mekânın tasviri bize o mekânda yaşayan insanın karakteri, sosyal ve kültürel kimliği ile ilgili önemli ipuçları verir. Zira mekân, insan gerçeğinin bir parçasıdır (Çetişli 2014: 100). Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in çocukluğunu göstermek için mekân olarak okul verilirken, Hz. Ali'nin günlük yaşamının çoğunu ibadetle geçirdiğini göstermek için mekân olarak cami verilmiştir. Şem'un ticaretle uğraşan Yahudileri temsil ettiği için "pazar yeri" mekân olarak verilmiştir. Öte yandan Tâl da acımasız, savaşçı ve yağmacı biri olduğundan askerler ve erzaklarla dolu, zindanı olan bir kalede verilmiştir.

Karakterlerin psikolojisi, davranış biçimi, amaçları, kısacası karakter tanımına yarayan her durum sahne düzenlenmesini etkiler (Kabadayı 2018: 46). Tâl'in kalesi çevredeki her şeyi görebilecek yüksek bir tepededir. Burada mekânın etkisi kullanılarak Tâl'in insanlara tepeden bakan kibirli bir kişiliğe sahip olduğu gösterilmektedir. Nitekim Tâl'in davranışları da kişiliğindeki bu durumu desteklemektedir. Tâl ve Hz. Ali savaşmak için karşılaştıklarında Hz. Ali açık alanda Tâl ise kapalı alanda yani kalededir. Bu durum psikolojik olarak Hz. Ali'nin daha rahat, ama Tâl'in daha kasvetli olduğunu göstermektedir. Nitekim sonrasında Tâl, yenilmeye başlayınca askerlerinden kalenin her tarafını, içeriye hiçbir şey giremeyecek şekilde, duvarlarla örüp kapatmalarını ister. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i tuttuğu zindanda onları öldürmeye gittiğinde onları koruyan iki ejderha görür ve açlıktan bağırarak hayvanların sesi kalenin içini doldurmaktadır. Bunların hepsi bir mezar metaforunu oluşturmaktadır. Hz. Ali gelip Tâl'i kalesinin içinde öldürür ve böylece mezar metaforu da tamamlanmış olur. Görüldüğü gibi mekân ve karakter özellikleri bir bütün halini almaktadır.

2. Zaman

Her olay bir zaman içerisinde geçer ve yazar da bu olayları öyküleştiren bir zaman kullanır. Hikâye ve roman türleri, çok büyük ölçüde "bireyin hikâyesi"ni esas aldıklarına göre, vak'a zamanının öncelikle "bireysel" olması son derece tabiidir. Yani vak'a zamanı o zaman dilimi içerisinde yaşayan eserin kahramanlarının (özellikle asıl kahramanın) hayatlarını esas alır. Ancak bu bireysel zaman, çoğunlukla belirli bir "aktüel/sosyal/tarihi zaman" içine oturtulur (Çetişli 2014: 98). Geleneksel anlamda zaman kavramı, ya olayın içinde cereyan ettiği ortamı anlatmak ya da karakter tanımını sağlıklı gerçekleştirmek ve olaylara gerçeklik katmak için kullanılırdı (Tekin 2012: 141). Öyküde olayın yaşandığı zaman hakkında, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in çocuk yaşlarda olduğundan yola çıkılarak bir bilgiye varılabilir. Olayların anlatılması da soyut bir zamandan ziyade günlerin sayısının belirtildiği, güneşin doğuşu ve batışı ile belirtilen bir zamandır.

3. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Hikâyelerin iç dünyalarında geçen her şeyi gören, bilen, idrak eden, kendine özgü imkân, tercih, dil ve üslubuyla okuyucuya/dinleyiciye anlatan varlıktır anlatıcı (Çetişli 2014: 102). Sözlü veya yazılı anlatıya dayalı tüm türler bir anlatıcıya ihtiyaç duyar. Zira onların bize yani okuyucu ya da dinleyiciye ulaşmasını sağlayan anlatıcıdır. Her anlatıcının da kendine has bir tarzı vardır ve öyküsünü de o tarzda yani o bakış açısıyla anlatır. Tanrısal bakış açısı anlatıcıya geniş imkânlar sunar. Anlatıcı isterse kahramanların zihinlerine, iç dünyalarına kadar girer, gizli kalmış duygu ve düşünceleri dışa vurabilir (Tekin 2012: 58).

Çalışmaya konu olan bu öykü, kahramanların duygu ve düşüncelerine kadar her şeyi bilen Tanrısal bakış açısı ile anlatılmıştır. Yazar, bunu yaparken de Müslüman olan karakterlerin tarafını tutmuştur. Müslüman karakterlerden bahsederken “Efendimiz, müşteri yıldızı gibi parlayan, nur saçan...” gibi ifadeler kullanılırken Müslüman olmayanlar karakterler için de “lanetli, pis beden...” gibi ifadeler kullanmıştır.

4. Mucizeler

Öykü boyunca birçok mucizenin yaşandığı görülmektedir. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin üzülmeye Hz. Muhammed'den yardım isteyince Cebrail tarafından Hz. Muhammed'e torunlarına vermesi için iki tane elmas gönderilir. Hz. Ali çocuklarının kaybolduğunu söyleyip Hz. Muhammed'den yardım almaya gidince tekrar Cebrail tarafından çocukların bulunduğu yer Hz. Muhammed'e söylenir ve o da bu yeri Hz. Ali'ye söyler. Hz. Ali yolda giderken çocuklarına yardım ettiği için öldürülen Salih adındaki kişiyi görünce dualar ederek onu diriltir. Hz. Ali, Tâl'in erzakını kaleden getirmeleri için yılanların ve karıncaların şahı ile anlaşıp tüm erzakı dışarıya çıkartır. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i öldürmek için onların bulunduğu zindana giden Tâl onları iki ejderhanın koruduğunu görüp kaçar.

Öyküde mucizeler, genelde Müslümanlara yardım etmek için gerçekleşmiştir. Bu mucizeler, Allah'ın kötülüğe sapmayan Müslümanları her türlü kötülüğe karşı koruduğu ve her zaman onların yanında olduğu mesajı içermektedir. Mucizeler, Salih'in diriltilmesi olayındaki gibi veya erzakları Hz. Ali'nin yanında olduğunun haberinin verilmesi olayındaki gibi genelde başta Tâl'a haber verilir, fakat Tâl böyle bir şeyin mümkün olmadığını söyleyip haber veren kişiyi azarlar, ama sonra kendi gözleriyle gördükten sonra inanır. Böylece mucizelerin insanlar üzerinde bıraktığı güçlü etki, gözler önüne serilir.

5. Dönemin Sosyolojisi Hakkında Önemli İpuçları

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin öyküde olaylara saf gözlerle bakan çocuk karakterler olması dönemin sosyolojisini vermede etkili olmuştur. Annelerine, öğretmenlerine hediye alamadıklarını anlatırken diğer çocukların öğretmene hediye getirip şan kazandığını ve başlarının göğe erdiklerini söylemeleri dönemim Arap coğrafyasında hediye alışverişlerinde de gösterişin ön planda olduğunu göstermektedir. Hz. Ali; Ganber, Zülfikar ve Düldül'ü hediye olarak götürün dediğinde çocuklarının “Arap çocukları altın ve gümüş getirdiler, biz bunları götürüp fakirliğimizi herkese mi gösterelim?” demeleri de bu durumu destekler niteliktedir. O dönemde altın ve gümüşün hediye alışverişlerinde kullanıldığı ve bununla bir gösteriş de yapıldığı anlaşılmaktadır. Çocukların “Herkes öğretmene altın ve gümüş verdi biz şimdi elması verirsek herkes bize ne der?” deyip elması altın ve gümüşe çevirmek için bozdurmak istemeleri de altın ve gümüşün gösterişteki önemini göstermektedir.

Bir diğer önemli husus intikam alma durumudur. Tâl'in Hz. Ali'den intikam almak için onun çocuklarını kaçırması ve onlar aracılığıyla intikam almaya çalışması o dönemdeki toplumun bir başka özelliğini göstermektedir.

Şem'un'un Yahudi ve bir tüccar olması ama kendisi için tehlikeli olan işlerden kaçması dönemin Yahudi'lerinin ticaretle uğraştığı ama riskli işlerden kaçtığını göstermektedir.

Peygamber ailesinin öğretmene verecek kadar maddî değere sahip bir hediyelerinin olmaması, Salih'in Tâl'in emrinde çalışan fakir bir genç olmasına karşın Arap çocuklarının öğretmene altın ve gümüşleri hediye etmeleri, Tâl'in çok zengin olması o dönemde İslam dininin daha çok fakirler arasında yaygın bir din olduğunu göstermektedir.

IV. DİL VE ÜSLUP

Tahlilini yapmaya çalıştığımız hikâyede Arapça, Farsça kelime ve terkipler bolca kullanılmakla beraber hikâyenin anlaşılır bir dille yazıldığı söylenebilir. Hikâyede üslup bakımından üç özellik dikkat çekmektedir. Birincisi anlaşılır bir dille yazılmasının yanında sanatsal nesrin karakteristik özelliklerinden birisi olan terkiplerin her

çeşidine hikâyede rastlanır. Tamlamalar üzerine kurulu cümlelerin anlam ve ses boyutu isim ve sıfat tamlamalarıyla zenginleşir. İsim ve sıfat tamlamaları, çoğu zaman iç içe geçerek uzun kelime grupları oluşturur: şâne-i müşfikat-ı nişâne-i dest-i nevâziş ü muḥabbet, ārām-ı dil ü enîs-i cān, ziyā-bahşā-yı afāk-ı felāh u mazhariyet, ḥayme-nişin-i fażāhat u mel‘anet, ‘Alî-i şîr-i Ḥudā-yı şāhib-‘azāmet, emr ü fermān-ber-i ‘abd-i kemter, meydān-ı kār-zār-ı küffār-ı ḥāksār...

İkinci üslûp özelliği, hikâyede secili cümlelerin çokça kullanılmasıdır. Nesri musikiye yaklaştıran secili anlatım anlatımın doğal akışı içinde eritilirse akıcı bir söyleyiş temin edilir (Selçuk 2009: 110). Bu tür kullanımlar, hikâyede ahenkli bir üslûp oluşturmuştur.

“Ey bâ‘iş-i mübâhāt-ı ḥānedān-ı meḥār-ı kâ’ināt v’ey ser-tâc-ı ümmet-i İslâmiye-i ‘āliyyetü’l-derecāt...”

“Lenger-i keşti-i necāt ve sādāt-ı ‘umûm-ı kâ’ināt olmuş...”

“Ey bentüm iki nāzeninüm v’ey meh-i tal‘at u Müşterî-cebînüm...”

“Server-i kâ’ināt-ı ‘ālem ve gevher-i pāk-nesl-i ādemüñ sim ü zerden münfa‘il olması ve bu cihetle nezd-i vālâlarında o çirkâb-ı dünyānuñ bulunması...”

“Muḥammedisüñ ve dîn-perver-i Aḥmedisüñ ‘acāba dîn-i Muḥammediden ne ümîd idersüñ ve ma‘bûdum olan şaneme ‘ibâdetden niçün ihtirâz eylersün?...”

Üçüncü üslûp özelliği ise bir çeşit ses, söz ve anlam tekrarı olan ikilemelerin fazlaca kullanılmasının anlama ve ahenge sağladığı katkısıdır. Hikâyede, ikilemeler anlatıma güç katarak anlamı pekiştirmiştir: melûl u ğamnâk, sürûr u şādî, şafâ vü ṭarab, sîm ü zer, fakr u fâka, feryād u fiğān, cûş u ḥurûş, nām u nişānî, ‘aql u fikr, eṭrāf u eknâf, sedd ü bend, zād u zāḥîre, mûş u mûr, tek ü tenhâ...

SONUÇ

İslamiyet’in ilk dönemlerini anlatan yazar, öyküye gerçeklik kazandırmak için gerçek şahsiyetleri seçmiştir. Yazarın öyküde üzerinde durduğu konu da ağırlıklı olarak değerler çatışmasıdır. Bu çatışma birkaç farklı şekilde verilmiştir. Müslüman olan Hz. Ali çocuklarını kaçırmaya rağmen putperest olan Tâl’i sürekli doğru yola çağırır, ama Tâl sahip olduğu maddî şeylere güvenip onu yeneceğini düşünür. Hikâye kahramanlarından Tâl, çok zengin bir kişi olup maddiyatı, Hz. Ali ise dünya zenginliğine değer vermediği için maneviyatı temsil eder. Hikâyenin sonunda maneviyat, maddiyata galip gelir. Hz. Fatma’nın çocuklarına hitaben söylediği “Ben bu dünyadan can ve gönülden geçmişim, benim için bu kararsız dünyada altın, mal ve değerli şeyler için sıkıntıya girmek ahmaklıktır ve bu yüzden bende böyle şeyler yoktur.” sözleri aslında hikâyenin temasını özetlemektedir. Peygamber ailesi, maddiyata önem vermemektedir ve sahip oldukları en değerli eşyaları da hediye edecek kadar cömerttirler. Hz. Ali’nin çocuklarına sahip olduğu Döldül, Ganber ve Zülfikar’ı hiç düşünmeden vermeyi teklif etmesi, Hz. Muhammed’in sahip olduğu atı vermeyi teklif etmesi bu durumu açıkça göstermektedir. Öte yandan putperest olan Tâl’in çok güvendiği erzaklarının, fareler ve yılanlar tarafından bir gecede dışarıya taşınması, hazinelerinin karşı tarafın eline geçmesi ve o çok güvendiği kalesinin kendisine mezar olmasıyla okuyana/dinleyene her şeyin sahibinin Allah olduğu ve dünyada sahip olunan maddî şeylerin pek de bir öneminin olmadığı mesajı verilir.

Klasik tarzda yazılan hikâyeler, daha çok kıssadan hisse çıkartılacak tarzda yazıldığı için bu hikâyede de okuyucunun bir ders çıkarması hedeflenmiştir. Herkesin kolayca anlayabileceği tarzda yazılan hikâyede Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar bolca kullanılmış, fakat bunlar üslûp bakımından bir ağırlık yaratmamış, aksine ifadenin daha da zenginleşmesini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Akbayır, Sıddık (2007). *Eğitim Fakülteleri İçin Cümle ve Metin Bilgisi*, 5. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çetişli, İsmail (2014). *Metin Tahlillerine Giriş*, 24. Baskı Ankara: Akçağ Yayınları.

Doğan, D. Mehmet, (1990). *Büyük Türkçe Sözlük*, 8. Baskı, Ankara: Rehber Yay.

Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü (1948). İstanbul: TDK Yay.

Gariper, Cafer (2005). "Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör Ramazan Korkmaz), 2.Baskı, Ankara: Grafiker Yayıncılık.

<https://www.hathitrust.org> (Digital Library).

Kabadayı, Lale (2018). *Film Eleştirisi*, 3. Baskı İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kavruk, Hasan (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, İstanbul: MEB Yayınları.

Lefebvre, Henri (2016). *Mekânın Üretimi*, 4. Baskı, İstanbul: Sel Yayınları.

Mazıoğlu, Hasibe (1985). "Divan Edebiyatında Hikâye", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: AKM Yay.

Selçuk, Bahir (2009). *Nergisî, Meşâkku'l-Uşşâk (İnceleme-Metin)*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Tekin, Mehmet (2012). *Roman Sanatı*, 11. Baskı İstanbul Ötüken Neşriyat.

Türkçe Sözlük (1974) . 6. Baskı, Ankara: TDK Yay.

